

Nuotrauka iš asmeninio archyvo

Intelektualai ir runkeliai

Dainius Razauskas

Kai žmogus pasijunta esąs *prastas*, jis atsideria kryžkelėje.

„Prastumas“ – tai vertinimas, pagimdytas jausmo, galbūt labai stipraus jausmo, kuriam iškilus į sąmonę, nebeįmanoma nusigręžti, užsimiršti, pasislėpti. Žmogus iš visos širdies pasibodi savimi, pajunta sau nepakeliamą pasidarygumą, ir toliau taip lyg niekur nieko gyventi pasidaro nebeįmanoma. Toliau lieka dvi galimybės, du keliai.

Pirmasis – pripažinti sau, ką jauči, visa širdimi atsiverti šitam jausmui. Tai siaubinga! Išdrįsęs šiuo keliu pasukti apsipils ašaromis, bijos pažvelgti kitiems į akis, pradės vengti žmonių ir ieškos vienatvės, o nepavykus, bus priverstas nusizeminti, ligi visiško dugno, veidu į purvą. Nes jis visa širdimi žino, kad yra *prastas*, nevertas, tuščia vieta. Ir jo širdis naktimis kauks į dangų kaip vilkas į mėnulį.

Jeigu žmogus išdrįsta šiuo keliu eiti, arba jeigu nuoširdumas atima iš jo bet kokią kitą galimybę, tai anksčiau ar vėliau paaiškėja du labai svarbūs dalykai. Pirma – kad nejučia prasidėjo visiškai naujas, lig šiol nepažintas gyvenimas. Tikrasis dvasinis gyvenimas. Kaukdamas pakeltomis į dangų akimis žmogus tarsi prakaukia uždangą, dengusią akis, ir prasivėrusioje bekraštėje erdvėje pro ašaras ima brėkšti neregėta šviesa. Ašaros ilgainiui supūdo ir ištirpdo storą žievę, ir iš jos – tarsi paukštytis iš kiaušinio ar gyvatė iš senos odos – išsiritą skausmą, nušvitusi širdis.

Drauge paaiškėja dar vienas dalykas: nuo pat pradžių žmogus pasijuto *prastas* kaip tik todėl, kad jame pakirto skausmą širdis. Tatoi jos akimis žmogus staiga pamatė save tokį, koks buvo iš tikrųjų. Tatoi jo skausmą širdis nubudo jame, jo sručių duobėje, tarsi kūdikis gimdymo nešvarumuose, ir pradėjo naują gyvenimą.

Išdrįsęs eiti su širdimi ir išverti su ja visus skausmus, išklampoti su ja visą savo sručių duobę, žmogus anksčiau ar vėliau išbrisis į krantą ir taps *kilnus*. Kilnus abiem prasmėmis: pirmiausia vidine, tiesiog dėl skaisčios širdies, nusimetusios storžievisio prasčioko kiautą, o tada ir išorine, objektyvia – galiausiai jis *iškils* iš purvo balos, *pasikels* nuo žemės ir, tarsi iš naujo gimęs, įgaus tikrąją, dvasinę *kilmę*, taps *kilmingas* aukštąja, *pakylėtąja* šio žodžio reikšme.

Paaiškėja, kad žmogus kaip tik todėl ir pasijuto *prastas*, kad jo širdyje pakirto *kilmingasis*. Iš esmės tai vienintelis tikras kilmingumas ir vienintelis tikras kelias į jį.

Bet pradžioje gali pasirodyti, kad yra dar kitas kelias, kita galimybė. Pasibodėjęs savimi, pajutęs sau nepakeliamą pasidarygumą žmogus gali neišverti skausmo ir save atstumti. Širdis tik dar giliau įsitraukia į kiautą, dar kiekiau apsitraukia kiaučiu ir taria: „Ne! Aš nesutinku! Aš nepripažįstu!“

Skausmas lyg ir apmalšta, bet iš tikrųjų jis niekur nedingo – tik tapo atstumtas ir išstumtas į sąmonę, kaip pasakytų psichologas. Užtat širdis liovėsi skaisčėjusi, budusi, liovėsi augusi, kilusi į šviesą, liovėsi iš tikrųjų kilnėjusi. Širdis pradeda pūti kalėjimu virtusiame savo kiaučiu, o žmogaus sąmonės soste įsitaiso jos kalėjimo prižiūrėtojas „aš“.

Atsisakęs pripažinti esąs *prastas*, tarsi „aš“ vis dėlto nesiliauja savo prastumo jautęs, o kadangi dabar privalo jį nuo savęs slėpti, tai pašėlusiai jo bijo ir nuožmiai nekencia. Užtat nuolat atpažįsta kituose. Ir su pasigardžiovimu visaip persekioja bei triuškina, draudamas sau net pagalvoti, kad medžioja savo tikrojo veido atspindžius.

Nebegalėdamas prisipažinti esąs *prastas* ir privalėdamas tą savo prastumą

kuo giliau nuo savęs ir kitų nuslėpti, toks žmogus jį dangsto visokiais kilniais vardais, laipsniais ir titulais, kuriems pasidaro nepaprastai jautrus. Jis būtinai privalo nuolat sau ir kitiems įrodyti, nuolat pabrėžti, kad nėra *prastas*, visais įmanomais būdais. Jis būtinai užsikals turto, įsiropš į kokią aukštą kėdę, pasidarys viršininkas ar kitaip „įtakingas“ žmogus, bet kuriuo atveju – „elitas“. Nors jautresniam vis dėlto liks aišku, kad „aukšta socialinė padėtis“ – per *prasta*. Turtas ir valdžia padeda kitus nutildyti, bet nuo *prastumo jausmo* neapgina. Geriau „mokslų daktaras“, „profesorius“, „akademikas“. Dėl to jis pasirengęs dieną naktį dirbti neįdomų, alinančių darbą, įsiteikti „kam reikia“ ir pavizginti uodegą (atkeršys už tai pasikui). Nors geriausia, žinoma, be jokių varginančių įsipareigojimų – „intelektualas“.

O, taip, „aš“ – intelektualas! Nes iš esmės tai ir reiškia „ne prastas“, tiesiog pažodžiui. Kaip tik tai, ko reikia!

O kiti kas? O jie – prasčiokai, runkeliai!

* * *

Tai ir yra nevisavertiškumas – kai slapta žinai esąs *prastas*, prastesnis už kitus ar bent *kai kuriuos* kitus, bet nė už ką negali to pripažinti, užtat turi iš paskutiniųjų vaidinti „ne prastą“, o tai padaryti nėra įmanoma kitaip nei save aukštinant kitų sąskaita.

Kas išsigando, atsisakė ir negali augti, bet žūtbut nori atrodyti aukštas, tam nelieka nieko kita, kaip tik žeminti kitus ir taip kaskart patirti savo santykinę „aukštumą“ pažemintųjų atžvilgiu. Taip atsiranda „aukštuomenė“.

Nevisavertiškumas yra šerdinė, branduolinė Lietuvos bėda. Ir ne tik Lietuvos. Pavyzdžiui, rusų. Lietuva ir Rusija serga ta pačia liga, tik dangsto ją skirtingai

gai: rusai vis „įrodinėja save“ smurtu, nieko daugiau taip ir nesugalvodami, o lietuviai iš paskutiniųjų apsimitinėja lenkais. Nes lenkai nuo seno elgiausi taip, tarsi *jau* būtų „aukštesni“. Tai lenkiškasis būdas pasikelti – „įrodinėti save“ čia lyg ir visai nebereikia, „didysis aš“ turi būti iš anksto savaime suprantamas. Lietuviai tuo noriai patikėjo, nes vogčia įžvelgė tokią išeitį ir sau – tapti lenku! Tik lenkų vietą pastaruoju metu užėmė apskritai Vakarai. Todėl tapti „tikru vakariečiu“ ir dargi „intelektualu“ (pageidautina, su lenkišku prieskoniu) – tai rasi aukščiausias įmanomas pasiekimas moderniam lietuviui. Kaip gipsas, šarvai, skafandras – kiautas be menkiausio įtrūkio. Nes jei ką, tai, žiūrėk, jau ir kyšo runkelio ūglys...

Bet apsimitinėjant kitu, nei esi, mėgdžiojant kitą ir iš kailio neriantis, kad po to kito kauke nebesimatytų savęs, irgi tenka žeminti. Tik tada žė-

minami ne kiti ir kitokie, kaip rusų ir lenkų, o savi, tokie pat kaip aš. Kiti, svetimi, prie kurių „aš“ save taip noriai priskiriu, aukštinami, tuo nejučia stengiantis paaugštinti save, o savi, panašūs į mane ir tuo įkyriai primenantys man, kas iš tikrųjų esu, negailėstingai žeminami.

Tai ir yra „patyčių kultūra“ visu gražumu. Nuo jos nėra kito vaisto, tik veidu į sruvas. Į savo paties mėšlą. Kad širdis, jei dar gyva, turėtų geros trąšos augti. Lietuvoje jai dirva, regis, jau gaminama įtrešta.

Užtat visa viltis – į tuos, kurie dar nėra virtę „intelektualais“, kurie dar neužgniaužė savo sielos „runkelio“, kuriuose jis dar tebėra gyvas. Visa viltis į jį, šitą sielos „runkelį“, nes tai vienintelė šaknis Lelijos žiedui. Ir jei čia dar gali kas pražysti, tai tik jis.

Visa viltis į tave, mano paprastas broli. Nebijok! Nes iš tikrųjų *kilnus*

yra tas, kuris, patyręs esąs *prastas*, neišsigando, bet sudygo iš savo prastumo kaip Lelija iš dumblo, priėmęs jį, suėmęs savin, išgėręs ligi dugno ir pavertęs Žiedu. Pasirodyti prastas kaip velnias žaibo bijo kaip tik tas, kuris dumblo išsigynė ir taip užgniaužė savo pumpurą, neleidęs jam išsprogti, todėl iš tikrųjų *yra prastas*. Jis tyčiosis iš tavęs kaip įmanydamas, išduos vos pasitaikius progai, tik užsimirši – durs tau, kur skaudžiausia. Bet tai tik reiškia, kad jame dar tebegyvas „runkelis“. Todėl kova nelygi: jis tave taikosi pribaugti, o tau tenka ir pačiam apsiginti, ir jį saugoti. Šitą pašvinkusį „runkelį“ po geležiniais „intelektualo“ šarvais su svetimais herbais ir niūriu kruvinu kryžiumi.

O mes po šarvais nesislapstome, kaunamės nuogi – laukiame, kada iš skausmo užkaukę virsim vilkais. Kaip kitados.